

Голові спеціалізованої вченої ради ДФ 20.051.236
Карпатського національного університету імені
Василя Стефаника, доктору мистецтвознавства,
професору Чуйку Олегу Дмитровичу
(76018, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57)

РЕЦЕНЗІЯ

доктора мистецтвознавства, професора кафедри дизайну і теорії мистецтва
Бабій Надії Петрівни на дисертаційну роботу Сандюк Лариси Петрівни
**«Художньо-стилістичні домінанти хутових виробів України середини ХХ
- початку ХХІ століття»**, науковий керівник: кандидат мистецтвознавства,
доцент, Макогін Ганна Василівна, представлену на здобуття ступеня доктора
філософії за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво, декоративне
мистецтво, реставрація» галузі знань 02 Культура і мистецтво

Актуальність теми дисертації.

У сучасному мистецтвознавстві існує очевидна потреба в узагальненні досвіду трансформації кушнірських ремісничих традицій у промислове виробництво та авторські художні практики протягом середини ХХ – початку ХХІ століття. Цінність дисертаційного дослідження Лариси Петрівни Сандюк зумовлена необхідністю системного мистецтвознавчого осмислення хутових виробів як невід'ємного й вагомого складника української матеріальної та художньої культури. Наукова робота поглиблює аналіз не тільки історії та стилістики, а й ширших процесів збереження культурної пам'яті, трансформації ремісничої традиції та зміни естетичних цінностей. Осмислення хутового виробу як цілісної композиційної системи, де взаємодіють морфологія матеріалу, конструкція, колір та декор, збагачує теоретичний апарат спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація». Таким чином, розробка цієї проблематики має виразне практичне значення для музейної атрибуції, реставраційної справи та вдосконалення профільної вищої освіти в галузі культури і мистецтва.

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження полягає в наступному:

- дисертантка вибудовує основну гіпотезу навколо розмежування категорій художньо-стилістичних та образно-стильових домінант хутових виробів, що дозволило їй інтегрувати формально-

технологічний та семіотичний підходи до аналізу матеріальної культури;

- у науковий обіг уведено диференційоване розуміння художньої організації хутового виробу, де *художньо-стилістичні домінанти* обґрунтовано як систему матеріально-пластичних та архітектонічних засобів (взаємодія крою, фактури ворсу, колориту й ремісничих чи фабричних технологій), а *образно-стильові домінанти* – як вираження концептуально-сміслових та соціокультурних кодів, відзначених у конкретних виробах у визначений час;
- через призму цього розмежування сформульовано еволюцію українського кушнірства середини ХХ – початку ХХІ століття не лише в контексті змін виробничих циклів, а й як трансформацію художнього мислення.

Це дало змогу вийти за межі традиційного описового етнографізму й запропонувати динамічну типологію образно-асоціативних моделей (фольклорно-архетипної, класично-референтної, модульно-трансформативної та авангардно-експериментальної), де кожна модель розглядається як окремий спосіб художнього кодування та інтерпретації матеріалу в просторі сучасної культури й екологічної естетики.

Дисертаційне дослідження є складником науково-дослідницької роботи кафедри дизайну і теорії мистецтва Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника «Актуальні питання культурології теорія та історія культури» (державний реєстраційний номер 0117U004571).

Отже, в дисертаційній роботі поставлене наукове завдання – виявити, науково обґрунтувати та систематизувати художньо-стилістичні домінанти хутових виробів України середини ХХ початку ХХІ століття виконано, а здобувач повною мірою оволодів методологією наукової діяльності.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності.

За своїм змістом дисертаційна робота здобувачки Сандюк Лариси Петрівни відповідає вимогам, що застосовуються до наукових робіт здобувачів ступеня доктора філософії та затверджених в п. 5, п. 6 і п. 7 постанови Кабінету Міністрів України «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Дисертаційна робота є завершеною науковою працею і свідчить про дотримання принципів академічної доброчесності. Розглянувши звіт подібності за результатами перевірки дисертаційної роботи на текстові співпадиння, можна зробити висновок, що дисертаційна робота Сандюк Л. П. є результатом

самостійних досліджень здобувача і не містить елементів фальсифікації, компіляції, фабрикації, плагіату та запозичень. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають належні посилання на відповідне джерело.

Мова та стиль викладення результатів

Дисертаційна робота написана українською мовою. Текст дослідження відзначається логічною послідовністю, чіткістю структури та доступністю викладення мистецтвознавчого матеріалу. Авторка демонструє належний рівень володіння науковим стилем мовлення та коректно оперує загальноприйнятою термінологією зі спеціальності 023. Разом із тим, у тексті дисертації трапляються стилістичні огріхи, редакційні неточності та граматичні помилки, які, втім, не нівелюють загального наукового рівня роботи та не впливають на сприйняття її основних положень.

Дисертація складається зі вступу, 4 розділів, висновків, списку літератури та 4-х додатків. Загальний обсяг дисертації 312 сторінок.

У вступі окреслена основна проблематика й актуальність, мета дослідження, сформульований основний науковий апарат, у межах якого визначено комплекс взаємопов'язаних дослідницьких завдань, обґрунтовано методологічні підходи та окреслено теоретичне й практичне значення отриманих результатів.

У **першому розділі** подано огляд наукової літератури за темою, охарактеризовано залучені джерела та методологічні підходи дослідження.

Другий розділ присвячено історичним етапам розвитку кушнірства та змінам у виготовленні хутрових виробів протягом XX – початку XXI століття, а також розглянуто вплив сучасних екологічних тенденцій на цю галузь: становлення й еволюція кушнірських промислів, ремісничих цехів та осередків (особливо на прикладі Галичини, Покуття, конкретно м. Тисмениці) від кінця XIX століття; індустріальний етап покладається переважно на так званий радянський період. Авторка визначає період через перехід від індивідуального ремесла до фабричної моделі організації праці, націоналізацію підприємств після 1939 року, створення та діяльність великих радянських хутрових фабрик і об'єднань (Харківського, Тисменицького, Одеського, Жмеринського тощо), а також стандартизацію й нормування виробництва в УРСР. Трансформацію пострадянського періоду описано через перехід легкої промисловості на рейки ринкової економіки, приватизацію, появу перших спільних підприємств (як-от «Тикаферлюкс»), вихід на європейський ринок, а також розвиток сучасних гнучких приватних майстерень і брендів. Соціокультурні та правові аспекти розкриті через загальні тенденції міської моди, директиви та екологічні стратегії (зокрема рамки ЄС щодо сталого текстилю та циркулярної моди).

У третьому розділі описано основні засоби, що впливають на стилістику виробів: властивості матеріалу, особливості силуету, колірні рішення та варіанти декору. Авторка переконує читача, що матеріал у хутрі – це не просто утилітарна основа, а самодостатня художньо-пластична та образно-сміслова домінанта. Пластичний аспект розкрито через аналіз властивостей ворсу, які диктують силует, архітектоніку та логіку крою; а смисловий (семантичний) через культурно-символічне маркування (архаїка, статусність, міська вишуканість, розкіш).

Четвертий розділ містить класифікацію композицій хутрових виробів за чотирма визначеними образно-асоціативними моделями: фольклорно-архетипною, класично-референтною, модульно-трансформативною та авангардно-експериментальною. Домінанта у цьому контексті трактується як провідна ознака образу моделі, що організовує її художнє сприйняття та визначає образно-стильову виразність виробу.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи

Наукові результати дисертації висвітлені у 8-ми наукових публікаціях здобувачки, серед яких: 4 статті у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України. Дисертантка є співавторкою 238 промислових зразків, зареєстрованих у Державному реєстрі патентів України на промислові зразки, 21 з яких безпосередньо відображає наукові результати дисертаційного дослідження.

Також результати дисертації були апробовані на 4 міжнародних наукових фахових конференціях.

Аналіз публікацій, доповідей та творчо-експериментальних розробок здобувачки засвідчує їхню відповідність на пряму, меті та завданням дисертації, а також підтверджує, що вони достатньою мірою розкривають основний зміст наукової роботи. Таким чином, наукові результати, викладені в дисертаційній роботі, повністю висвітлені у наукових публікаціях та авторських розробках здобувачки та відповідають вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Недоліки, зауваження, дискусійні питання до дисертаційної роботи.

1. Аналізуючи розлогу джерельну базу та наукову літературу, авторка фокусує основну увагу на етнографічних і краєзнавчих дослідженнях,

залишаючи поза увагою джерела, присвячені еволюції міського костюма та моди. У наступних розділах дисертантка неодноразово згадує соціальні сенси хутряного одягу (с. 66, 73, 74). Проте ці зауваги мають характер поодиноких декларацій і не отримують глибокого аналізу в тексті. Натомість часто повторюється твердження про зв'язок ХХ ст. із повсюдним носінням кожухів і кептарів (с. 74, 75 ... і далі, 146, 147):

- рекомендуємо в подальшому звернути особливу увагу на дослідження, у яких висвітлюються питання міської й елітарної моди в Україні: Замостяник І. Чоловічий одяг львівських міщан кінця ХVI – першої половини ХVII ст.; Стельмашук Г. Український стрій ХIV – середини ХVII століть у контексті загальноєвропейської моди і стилів; Олійник М. Український одяг у системі міської культури Києва (друга половина ХIX – початок ХХ ст.); Bartkiewicz M. *Odzież i wnętrza domów mieszczańskich w Polsce w drugiej połowie XVI i w XVII wieku*; Bystron J.S. *Dzieje obyczajów w dawnej Polsce. Wiek XVI XVIII*; Czarnowski S. *Ozdoby złotnicze w męskim stroju polskim*;

- джерельна та аналітична база роботи значно б збагатилася за рахунок долучення реклами у пресі наприкінці ХIX – на початку ХХ століття. Також варто було б звернути увагу на жіночі журнали початку та другої половини ХХ століття, такі як «Мета», «Наша доля», «Жіноче діло», «Жіноча доля», а згодом – «Радянська жінка», «Работница», «Kobieta i Życie», «Przekrój», «Odivani», «Für Dich» тощо. В цих виданнях найточніше фіксувалися й трансливалися актуальні модні тенденції та візуальні образи епохи;

- окремим репрезентативним джерелом, що унаочнює трансформацію візуальних образів та відображає впливи модних тенденцій різних епох – від ранньомодерної і модерної доби (декадансу, авангарду, футуризму, ар-деко) до ключових стильових напрямів другої половини ХХ століття (зокрема згадуваного в роботі стилю *new look*) – є іконографія суміжних мистецьких практик. Хутряний одяг, аксесуари та елементи оздоблення стають важливими знаками часу в українському бароковому іконописі, парсунному портреті, полотнах художників-модерністів, а також у фотопортретах національної еліти та тогочасній масовій культурі (зокрема у фото та кінематографі).

2. У методологічному вимірі роботи вбачається доцільним активніше залучення підходів порівняльного мистецтвознавства (компаративістики) та культурних студій (*Cultural Studies*). Таке картування зв'язків між мистецтвом та буденністю уможливорює вихід на міжпредметний рівень і залучення джерел з інших галузей: художньої літератури, поезії, кінематографа, фотографії та живопису. Саме міждисциплінарний підхід дозволив би зафіксувати живий культурний контекст дослідження, адже суміжні мистецькі практики найповніше й найточніше відображають актуальні образи, смисли та

соціокультурні конотації побутування досліджуваного об'єкта в конкретну епоху.

3. В підрозділі 2.2 варто було б дещо скоригувати його наповнення відповідно до назви. Наразі зміст підрозділу помітно зміщується з аналізу *художньої образності та професійного мистецтва* у площину історико-виробничого нарису (детальний опис радянських хутових фабрик, нормативні директиви ЄС щодо екотекстилю тощо). Також зазначимо наступне:

- робота суттєво виграла б через аналіз конкретних творів професійного мистецтва та практику сучасних дизайнерських брендів;

- відповідно до попередніх зауважень потребують корекції складові таблиці 2.2.2. «Порівняльна характеристика формоутворення хутряного одягу у XX – на початку XXI століття» (с. 89). У ній морфологічний відлік розвитку форми ведеться виключно від селянського кожуха. Такий підхід ігнорує інші важливі тенденції міської моди та елітарної культури, які паралельно існували в Україні.

4. Розділ 4 доцільно було б доповнити таблицею, у якій наглядно було б продемонстровано, яка з ознак (матеріальна, силуетна, колористична, декоративна, конструктивна чи образно-сміслова), є визначальною для образної моделі формотворення.

5. Додаток Д «Глосарій» потребує доопрацювання в частині наукового апарату. Наведені в ньому дефініції та термінологічні визначення необхідно підкріпити посиланнями на відповідні авторитетні лексикографічні, енциклопедичні чи фахові наукові джерела.

6. У роботі помітні композиційні, стилістичні та технічні огріхи:

- останній абзац с. 104, мав би бути прологом до розділу 3, який пояснює, що розуміється під композиційними категоріями у аналізі стилістики хутових виробів;

- текст про морфологічні властивості волосяного покриву (с. 108) рекомендуємо поставити на початок п. 3.1 і відповідно до цього розподілити конкретні описи різних типів видів хутра;

- підписи до схем і малюнків всередині основного тексту, в т.ч. Розділ III, потребують доповнень посиланнями на джерело;

- зустрічаються майже буквальні повтори тексту: с. 44-45; текст на с. 103-104, інше;

- окремі теоретичні тези та посилання потребують більш органічного інтегрування у контекст дослідження. Зокрема, це стосується цитування праць про мистецтво доби тоталітаризму (с. 77), згадки системи базових композиційних категорій із джерела № 10 (с. 104) та деяких інших положень. Зазначені аспекти доцільно детальніше обґрунтувати (зокрема в

історіографічному розділі), чіткіше окресливши їхній безпосередній зв'язок із концептуальними завданнями праці;

- у роботі наявні технічні огріхи (уживання дефіса замість тире, розриви у реченні) та розбіжності між бібліографічними посиланнями й підсумковим списком літератури.

Однак вважаю, що висловлені зауваження не є визначальними і не применшують загальну наукову новизну й практичну значимість результатів та не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Висновок про дисертаційну роботу

Дисертаційна робота здобувачки ступеня доктор філософії Сандюк Лариси Петрівни **«Художньо-стилістичні домінанти хутових виробів України середини ХХ - початку ХХІ століття»** не порушує принципів академічної доброчесності та є закінченим науковим дослідженням, сукупність теоретичних та практичних результатів якого розв'язує наукове завдання, що має істотне значення для галузі знань 02 Культура і мистецтво. Дисертаційна робота за актуальністю, практичною цінністю та науковою новизною повністю відповідає вимогам чинного законодавства України, що передбачені в п. 29 Постанови Кабінету Міністрів «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» від 23 березня 2016 р. №261 зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМ №283 від 03.04.2019 р. та №502 від 19.05.2023 р., а також п. 6 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Здобувачка **Сандюк Лариса Петрівна** заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 02 «Культура і мистецтво» за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація».

Рецензент:

Доктор мистецтвознавства,
професор кафедри дизайну
і теорії мистецтва
Карпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Надія БАБІЙ